

Onze ref.: RB-CA/2010/29

Brussel, 17 juni 2010

DOCUMENT

Belgische Voorzitterschap 2010: Duurzaam grondstoffen- en materialenbeheer

Samenvatting

De Europese en Belgische economie is sterk afhankelijk van een variëteit aan natuurlijke grondstoffen om hoogwaardige eindproducten te produceren. Voorwerpen, toestellen, machines...kunnen niet gemaakt worden of functioneren zonder bepaalde grondstoffen doch ook de verdere evolutie naar clean-tech kan niet zonder noodzakelijke grondstoffen. Door de globale economische groei, stijgt de vraag naar grondstoffen wereldwijd sterk. Dit zet een belangrijke druk op de beschikbaarheid, prijs en toegang van grondstoffen.

Het gemeenschappelijk platform (VOKA, Beci, UWE en VBO) stelt dat duurzaam grondstoffen- en materialenbeheer noodzakelijk is om een antwoord te kunnen bieden op diverse uitdagingen zoals de afhankelijkheid van grondstoffen en hun milieu-impact. Het is er dan ook van overtuigd dat Europa op drie assen moet inzetten. Een eerste belangrijke as is het verzekeren dat de Belgische en Europese economie grondstoffen ter beschikking heeft, zij het primaire (rechtstreeks onttrokken aan de natuur) zowel als secundaire (afvalstoffen voor recyclage). Een tweede essentieel element is een efficiëntere aanwending van grondstoffen over de ganse levenscyclus en een overschakeling naar een duurzamer productie- en consumptiepatroon. Het inzetten op het sluiten van kringlopen vormt een derde cruciale dimensie om oplossingen aan te reiken.

Deze nota wordt opgesteld naar aanleiding van de informele Raad Leefmilieu die gewijd wordt aan het thema "duurzaam grondstoffen- en materialenbeheer". Dhr. Thomas Leysen, voorzitter van het VBO, wordt uitgenodigd om voor de 27 EU ministers van Leefmilieu het standpunt van het Belgische bedrijfsleven toe te lichten.

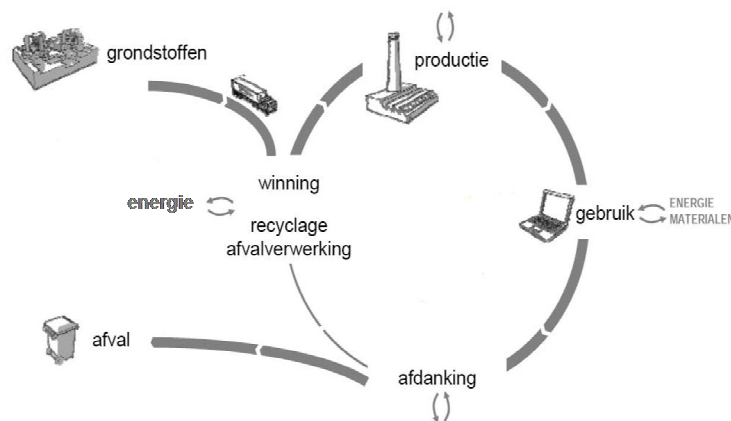

1. INLEIDING

De Europese en Belgische economie is sterk afhankelijk van een variëteit aan natuurlijke grondstoffen om hoogwaardige eindproducten te produceren. Voorwerpen, toestellen, machines... kunnen niet gemaakt worden of functioneren zonder bepaalde grondstoffen doch ook de verdere evolutie naar clean-tech kan niet zonder noodzakelijke grondstoffen. Door de globale economische groei, stijgt de vraag naar grondstoffen wereldwijd sterk. Dit zet een belangrijke druk op de beschikbaarheid, prijs en toegang van grondstoffen.

Om de concurrentiepositie van het Europese en Belgische bedrijfsleven te versterken dient daarom ingezet te worden op de verschillende fasen van de levenscyclus om verder te evolueren naar een duurzaam beheer van grondstoffen en materialen. Zowel in de ontwerpfase, productiefase als gebruiksfase wordt er meer en meer aandacht geschonken aan het verminderen van grondstoffen- en materiaalgebruik. Tevens wordt de materialencyclus meer en meer gesloten in functie van het aanbod aan recycleerbaar materiaal en de economische en technische haalbaarheid van de recyclage. Een volledig gesloten materialencyclus is dus niet altijd mogelijk. In sommige sectoren gaat de voorkeur naar een cyclus waar materialen na gebruik voor een andere hoogwaardige toepassing gebruikt kunnen worden en wordt aldus de kringloop gesloten. In elk geval blijft de beschikbaarheid van primaire grondstoffen van kapitaal belang daar recyclage alleen niet aan de vraag kan voldoen.

Een geïntegreerd Europees beleid is noodzakelijk voor het duurzaam beheer van zowel primaire (grondstoffen rechtstreeks onttrokken aan de natuur) als secundaire grondstoffen (afvalstoffen voor recyclage).

2. SITUATIESCHETS:

Het belang van grondstoffen en materialen voor de Europese economie

a. Beschikbaarheid van grondstoffen

De Europese economie, die de hoeksteen van onze welvaart vormt, is sterk afhankelijk van grondstoffen

1. Europa beschikt over heel wat lokale delfstoffen (zoals kalk-, zand- en kleisoorten) die kunnen bijdragen tot een duurzame economie. Echter blijken deze grondstoffen niet altijd toegankelijk of is de winning economisch niet haalbaar.
2. Voor verschillende materialen (ondermeer staal en non-ferrometalen) beschikt Europa niet of slechts in beperkte mate over eigen grondstoffen en is het sterk afhankelijk van grondstoffen uit andere regio's die soms nog sterk geconcentreerd zitten.
3. De beschikbaarheid van biomassa is veel lager dan de vereiste hoeveelheid om zowel de Europese en Belgische hernieuwbare energiedoelstellingen te halen als te voorzien in gebruik als grondstof en voedsel. Een combinatie van lokale beschikbaarheid en import van duurzame biomassa zijn dus essentieel.

De vraag naar grondstoffen op wereldschaal stijgt sterk. Een belangrijk deel van deze sterke stijging is gekoppeld aan de stijgende wereldbevolking, de sterke economische groei en aan de toenemende vraag naar grondstoffen in opkomende landen zoals de BRIC. Hierdoor wordt de toegang tot grondstoffen voor Europa en België moeilijker.

4. Om hun toegang tot grondstoffen te verzekeren hanteren bepaalde landen diverse exportrestricties en – taksen. Om grondstoffen voor recyclage aan te trekken worden er in sommige landen subsidies uitgereikt wat een incorrecte prijssetting creëert en marktdistorsies veroorzaakt ten nadele van Europese en Belgische bedrijven.

Ook op de recyclagemarkt wordt steeds meer druk gezet.

5. Europese en Belgische bedrijven kunnen grondstoffen voor recyclage verliezen naar regio's buiten de EU soms ten koste van de recyclage efficiëntie en de bescherming van het milieu en de volksgezondheid. In niet-OESO landen wordt vaak slechts een beperkt deel gerecycleerd door een gebrek aan inzameling, technologie en installaties waardoor waardevolle restfracties verloren gaan. Bovendien bieden deze recyclageprocessen vaak een veel lagere bescherming voor het leefmilieu en gezondheid dan in Europa. De toepassing van de strenge regels voor transport binnen de EU alsook de strikte handhaving hierop staan verder in schril contrast tot de vrij lakse handhaving voor export buiten de EU. Deze problematiek is veelal gekoppeld aan een illegale uitvoer van grondstoffen voor recyclage hetgeen een belangrijk aandachtspunt is.

b. Gebruik van grondstoffen en materialen

Grondstoffen en materialen vormen een belangrijke basis voor heel wat sectoren gaande van diverse industriële sectoren tot en met groene technologische applicaties.

6. Grondstoffen worden in de productieprocessen reeds efficiënt gebruikt dankzij ondermeer innovatie en clustering, waarbij bijproducten gebruikt worden in andere industriële processen of logistieke stromen worden geoptimaliseerd. Ook het gebruik van instrumenten zoals levenscyclusanalyse en ecodesign gaven in tal van applicaties reeds aanleiding tot onder andere minder materiaalgebruik, het inzetten van hernieuwbare of recycleerbare grondstoffen, minder afvalproductie, langere levensduur van producten, hogere recycleerbaarheid, optimalisatie van het gebruik of een verbetering van productieprocessen en dit veelal over de verschillende fasen van de waardeketen.

c. Sluiten van kringlopen

De industrie streeft voortdurend naar het sluiten van kringlopen op basis van drie verschillende drijvende krachten:

- Een economische drijver door de waarde van de grondstoffen voor recyclage, en het competitief voordeel dat dit kan voortbrengen.
 - Het volume van de grondstoffen dat voldoende groot moet zijn om recyclage aantrekkelijk te maken.
 - De positieve effecten voor leefmilieu of gezondheid die de recyclage opleveren.
7. De recyclagegraad van materialen nam de afgelopen decennia sterk toe. Europa, en België in het bijzonder, blijken voor tal van afvalstromen de beste "*recyclageleerling*" te zijn. Doorheen de levenscyclus zijn verder minder verliezen vast te stellen en in de afvalfase hebben verschillende terugnameplichten bovendien gezorgd voor een stijgende recyclage van materialen.
 8. Europa en België hebben heel wat technologische en praktische kennis beschikbaar over het sluiten van kringlopen. Toch blijven er nog uitdagingen bestaan om voor bepaalde materiaalstromen de kringlopen efficiënter te sluiten. De afwezigheid van beschikbare technologieën zowel op het vlak van scheiding, sortering of recyclage en de onvoldoende garanties van de toevoer van grondstoffen voor recyclage vormen hier veelal nog een belangrijke drempel. Anderzijds worden afvalstoffen als grondstof nog altijd negatief gepercipieerd zowel in bepaalde industriële toepassingen als in consumentengoederen of zijn er onterechte reglementaire beperkingen op de inzet van sommige gerecycleerde grondstoffen voor een aantal toepassingen.

9. Tevens is de beschikbaarheid van afvalstoffen voor recyclage niet altijd voldoende voor de vraag. Veelal zitten grondstoffen immers lang in hun toepassing, is een volledige recyclage technisch onmogelijk en/of groeien de meeste markten zodanig dat recyclage alleen niet kan voldoen aan de vraag, zelfs niet met perfect gesloten kringlopen.
10. In het huidige beleid wordt vaak te eng gefocust op het volledig één op één sluiten van kringlopen, met name een recyclage in dezelfde toepassing. Recyclage in andere dan de oorspronkelijke toepassing is echter niet per se minder hoogwaardig. "Cradle to cradle" (van wieg tot wieg) mag in die zin niet te eng worden opgevat. Verder kan het aanmoedigen van gerecycleerde materialen in een product ("recycled content") aanleiding geven tot het beperkt gebruik van afvalstoffen voor andere toepassingen die een hogere milieuwinst en meer efficiëntie zouden opleveren.

3. UITDAGINGEN EN VOORSTELLEN

voor een duurzaam grondstoffen en materialenbeheer

Het gemeenschappelijk platform (VOKA, Beci, UWE en VBO) is er van overtuigd dat Europa volop moet inzetten op drie assen, met name het verbeteren van de beschikbaarheid van grondstoffen, het verhogen van de grondstoffen-efficiëntie over de levenscyclus en het beter sluiten van kringlopen.

a. Verbeteren van de beschikbaarheid van grondstoffen

1. Maatschappelijke verantwoorde ontginning van natuurlijke grondstoffen in Europa mag niet gehinderd worden door complexe en lange administratieve procedures.
 - Europa moet er op toezien dat intern beschikbare grondstoffen kunnen gewonnen worden. Zij kan hierbij **guidelines uitwerken of best practices** verspreiden. De lidstaten hebben de verantwoordelijkheid om een **eenduidig juridisch kader** uit te werken dat nieuwe ontginningsgebieden toelaat, eenvoudige vergunningsaanvraagprocedures hanteert en elke juridische onzekerheid vermijdt.
2. Het is belangrijk om de beschikbaarheid van grondstoffen, zowel primaire als secundaire, in Europa te verzekeren en een overzicht te behouden van de beschikbaarheid. Interpretatieverschillen tussen lidstaten over afval / niet afval dienen vermeden te worden om artificiële barrières te voorkomen.
 - Het gemeenschappelijk platform pleit voor een **correcte en eenduidige interpretatie van het begrip "bijproducten" en "einde-afval" (End of Waste (EOW)) regeling** die recyclage in Europa verder stimuleert, gekoppeld aan een **adequate controle**. Een gedegen analyse van de impact van de EOW-regeling op de beschikbaarheid van secundaire grondstoffen in Europa is hier

belangrijk net als het wegwerken van bestaande distorsies tussen de lidstaten.

- Het gemeenschappelijk platform pleit voor een **studie en inventaris** van de primaire en secundaire grondstoffen die mogelijks beschikbaar zijn in Europa. Een eerste stap hierbij is het verbeteren van statistieken en informatie op Europees vlak over secundaire grondstoffen met speciale aandacht voor gegevens over in- en uitvoer alsook het inventariseren van lekstromen.
 - Om een coherent beleid te verzekeren is verder een analyse van de **impact op de beschikbaarheid** van grondstoffen binnen Europa in het kader van elk productbeleid belangrijk.
3. De toegenomen vraag naar biomassa voor energiedoelinden leidt tot meer concurrentie bij het gebruik als grondstof zowel in de voeding als in de industrie. Om een efficiënte marktwerking te bevorderen:
- Dient de hiërarchie in het gebruik van biomassa gehanteerd te worden.
 - Dienen minstens op Europees niveau **geharmoniseerde kwaliteitsstandaarden** voor biomassaproducten (brandstoffen, vaste biomassa, enz.) uitgewerkt te worden.
 - Moet Europa **O&O stimuleren voor de ontwikkeling van biomassa**.
4. Protectionistische maatregelen zorgen vaak voor een onevenwicht in kostprijs waardoor de concurrentiepositie van de Europese ondernemingen aangetast wordt in het kader van de toegang tot zowel primaire als secundaire grondstoffen. Reden waarom een gedegen geopolitiek Europees beleid terzake noodzakelijk is.
- Europa moet krachtadig **optreden tegen elke handelsversturende maatregel** en pleiten voor het expliciet verbod van exportrestricties en –taksen in de internationale handelsregelgeving (WTO, FTA).
5. Een correcte marktwerking is noodzakelijk om te zorgen voor een 'level playing field' inzake de toegang tot primaire en secundaire grondstoffen.
- Europa moet de **illegale uitvoer van afvalstoffen grondig aanpakken** door een effectieve controle op poten te zetten.
 - Europa dient op internationaal niveau te pleiten voor **globale normen** op het vlak van inzameling en recyclageprocessen die rekening houden met de nodige bescherming op leefmilieu- en volksgezondheidsvlak alsook op het bereiken van een minimale recyclage efficiëntie.

b. Het verhogen van de grondstoffen-efficiëntie over de levenscyclus

6. Ondernemingen moeten gesteund worden in het duurzaam omgaan met grondstoffen zowel in het productieproces als in producten en dit over de hele levenscyclus.
 - Europa moet **innovatie** stimuleren door O&O inspanningen op het vlak van ecodesign, clustering en andere nieuwe concepten zoals leasing te versterken door over de keten heen onderzoeksprojecten te stimuleren en te ondersteunen.
 - Om de procesefficiëntie over alle fasen te verbeteren – doing more with less - kan Europa **uitwisselingsfora** op poten zetten en **ondersteuningsinstrumenten** (toolkit) uitwerken.

c. Het sluiten van de kringlopen

7. Om kringlopen te kunnen sluiten dienen de afvalstromen terug aan het begin van de keten gebracht te worden.
 - Met de betrokken sectoren dient geanalyseerd te worden of **een selectieve inzameling of andere incentives** voor het sluiten van kringlopen, opportuun is en hoe dit kan georganiseerd worden op een kostenefficiënte wijze.
 - Een eerste stap is uiteraard een efficiënte inzameling van afvalstoffen om ze terug beschikbaar te maken voor recyclage. Europa dient de gebruiker te overtuigen van het **belang van een selectieve inzameling na gebruik** via diverse mogelijke **opleiding- en communicatiekanalen**.
8. Het optimaal gebruik van afvalstromen als grondstof dient verder gestimuleerd te worden. Echter dient steeds rekening gehouden te worden met de functionaliteit, de veiligheid en economische waarden van processen en producten
 - Europa moet verder inzetten op innovatie en **op zoek gaan naar nieuwe recyclagetoepassingen** voor bepaalde afvalstromen.
 - Tevens dient het imago van recyclage verder positief versterkt te worden door ondermeer bedrijven en consumenten **duidelijk te informeren** over de kwaliteitsgaranties van recyclageproducten.
 - Europa moet ervoor zorgen dat (andere) **wetgevingen geen belemmering** vormen voor recyclage in de brede zin.
 - Europa dient haar **materialenbeleid af te stemmen met andere beleidsdomeinen (energie, klimaat, landbouw)** om tegenstrijdige doelstellingen te vermijden en steeds te streven naar een zo hoog mogelijke positieve milieu-impact en dit op een kostenefficiënte wijze.

9. Om de beschikbaarheid van grondstoffen te verhogen is het noodzakelijk om mogelijke '**lekstromen**' in kaart te brengen (zie ook hierboven) en van daaruit innovatieve oplossingen te zoeken naar het sluiten van deze kringlopen
10. Er is nood aan een **geïntegreerd beleid inzake grondstoffen efficiëntie**.
 - Het verengen van recyclage tot het "recycled content" principe dient vermeden te worden aangezien dit marktverstrend kan werken en tot sub-optimale oplossingen kan leiden. Het is belangrijk dat het Europees beleid zich toespitst op de recycleerbaarheid van materialen en producten en niet enkel op hun recycled content.

4. BESLUIT

Het gemeenschappelijk platform (VOKA, UWE, Beci en VBO) is ervan overtuigd dat de industrie mede de oplossing is voor de milieu- en klimaatuitdagingen. Belgische ondernemingen hebben reeds heel wat initiatieven genomen om grondstoffen en materialen efficiënter te gebruiken in hun processen en producten. Duurzaam omgaan met grondstoffen en materialen is immers noodzakelijk om een antwoord te kunnen bieden op de diverse uitdagingen zoals de afhankelijkheid van grondstoffen en hun milieu-impact. Het gemeenschappelijk platform dringt daarom aan volop in te zetten op drie assen, met name het verbeteren van de beschikbaarheid van grondstoffen, het verhogen van de grondstoffen-efficiëntie en het beter sluiten van kringlopen.

<p>Deze nota werd opgesteld door Birgit Fremault, adviseur van het economisch departement (bf@vbo-feb.be).</p>
--